

לקראת שבת

עיונים וביאורים בפרשת השבוע

שנה ט / גליון שעג
ערש"ק פרשת דברים ה'תשע"ב

בין עבר הירדן לערבות מואב

מדוע לא ה' איסור בחורבן הבית

דין "קרי" בערי מקלט

לא להיות נופל ברוחו ח"ו

קובץ זה יוצא לאור לזכות האחים
הרה"ח הרה"ת ישראל אפרים מנשה שי'
והרה"ח הרה"ת יוסף משה שי'
וכל בני משפחתם שיחיו
זאיאנץ
ס. פאולו ברזיל

להצלחה רבה ומופלגה בגשמיות וברוחניות

צוות העריכה וההגהה:
[עי"פ סדר הא"ב]

הרב שמואל אבצן, הרב לוי יצחק ברוק, הרב משה גורארי', הרב יוסף גליצנשטיין, הרב צבי הירש זלמנוב,
הרב שלום חריטונוב, הרב אברהם מן, הרב ישראל ארי' ליב רבינוביץ', הרב מנחם מענדל רייצס

יוצא לאור על ידי

מכון אור החסידות

United States

1469 President St.

#BSMT

Brooklyn, NY 11213

718-534-8673

ארץ הקודש

ת.ד. 2033

כפר חב"ד 60840

03-738-3734

הפצה: 08-9262674

www.likras.org • Likras@likras.org

פתח דבר

בעזה"ת.

לקראת שבת קודש פרשת דברים, הננו מתכבדים להגיש לקהל שוחרי התורה ולומדי, את הקונטרס 'לקראת שבת' (גליון שעג), והוא אוצר בלום בעניני הפרשה מתוך רבבות עניני חידוש וביאור שבתורת נשיא ישראל ומנהיגו, כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע.

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים בשלימותם כפי שנאמרו, ואף עובדו מחדש ונערכו ע"י חבר מערכת, ופשוט שלפעמים מעומק המושג וקוצר דעת העורכים יתכן שימצאו טעויות וכיו"ב, והם על אחריות המערכת בלבד, ושגיאיות מי יבין.

ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנסמנו על-אתר או בתוכן העניינים), שם נתבארו הדברים באריכות, במתיקות ובתוספת מראי מקומות.

* * *

ויה"ר שנוכה לקיום היעוד "כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים", ונוכה לשמוע תורה חדשה, "תורה חדשה מאיתי תצא", במהרה בימינו ותיכף ומיד ממש.

בברכת שבתא טבא,
מכון אור החסידות

שנת המאתיים להסתלקות כ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע

תוכן העניינים

ה. מקרא אני דורש.....

בין עבר הירדן לערבות מואב

יקשה מדוע לפעמים קורא הכתוב לערבות מואב רק עבר הירדן, ולפעמים מוסיף ערבות מואב, ומבאר דבאם המדובר אודות מסעות בני"י במדבר אזי מוסיף בערבות מואב, וכשדובר אודות יחס מקום הוא לא"י אזי קוראים לזה רק עבר הירדן

(ע"פ ספר השיחות תשמ"ח ח"ב עמ' 566 ואילך)

ט. פנינים.....

עיונים וביאורים קצרים

י. יינה של תורה.....

על מנת שיבוא ארי' ויבנה אריאל

ביאור הא שהפטר פרשתנו, הגם שעוסקת היא בפורענות, עיקרה וחותרמה הוא בענין הגאולה; בהקדם הביאור ב"היתר" להחריב את ביהמ"ק הגם שיש בזה איסור "בל תשחית" ואיסור ד"לא תעשון כן לה' אלקיכם"

(ע"פ לקוטי שיחות חכ"ט עמ' 9 ואילך)

יד. פנינים.....

דרוש ואגדה

טו. חידושי סוגיות.....

דין "קרי" בערי מקלט

יפלפל בדברי המפרשים בטעם דין הושבת כהנים לויים וישראלים בעיר מקלט שנתמעטו אוכלוסי, וסיק פירוש חדש ע"פ דברי הגאון בעל סדר הדורות – שהוא כדי לעשותה לקרי' ועי"ז יחול עלי' שם עיר מקלט להגן על ההורג / יקשה על דברי המפרשים בביאור החילוק בין "עיר" ל"קרי", ויבאר בדרך חדשה מעלת כיבוש הקריות דסיחון ועוג

(ע"פ לקוטי שיחות חכ"ט עמ' 1 ואילך)

כב. תורת חיים.....

מכתבי קודש אודות שלילת רגש היאוש ודרכי העבודה בזה

כד. דרכי החסידות.....

כתבי קודש מכ"ק אדמו"ר מוהריי"ץ מליובאוויטש נ"ע אודות הדרך הנכונה בקיום מצות "הוכח תוכיח את עמיתך", שצריך להיות זהיר ביותר לא ליכשל ח"ו בהלבנת פנים

בין עבר הירדן לערבות מואב

יקשה מדוע לפעמים קורא הכתוב לערבות מואב רק עבר הירדן, ולפעמים מוסיף ערבות מואב, ומבאר דבאם המדובר אודות מסעות בני" במדבר אזי מוסיף בערבות מואב, וכשדובר אודות יחס מקום ההוא לא"י אזי קוראים לזה רק עבר הירדן

בריש פרשתנו: "אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל בעבר הירדן וגו'".

וצריך להבין: "עבר הירדן" הוא השם של כל השטח לאורכו של הצד הזה של הירדן (מזרחה). אבל המקום בו חנו בני ישראל אז (ששם אמר משה "אלה הדברים") הי' (רק) "ערבות מואב" – ומדוע אומר הכתוב "אלה הדברים אשר דיבר משה... בעבר הירדן"?

ויש להוסיף בהקושיא – לפי ההשוואה בין הכתוב כאן לכתוב שלפניו ולכתוב שלאחריו:

הכתוב שלפניו – בפסוק הקודם, שבסיום ספר במדבר, נאמר: "אלה המצוות והמשפטים אשר צוה ה'... בערבות מואב על ירדן ירחו" (וכן הוא בתחילת הענין שם – מסעי לג, נ. לה, א: "וידבר ה' אל משה בערבות מואב על ירדן ירחו"); הרי שהכתוב קורא למקום שבני ישראל היו אז בשם "ערבות מואב" (וזה שנאמר "על ירדן ירחו" – היינו שב"ערבות מואב" גופא הוא בסמיכות לירדן).

והכתוב שלאחריו – כמה פסוקים לאחר הפסוק שבריש הפרשה (א, ה), נאמר: "בעבר הירדן בארץ מואב הואיל משה באר את התורה וגו'"; כאן כן מזכיר הכתוב את המקום של "בארץ מואב", אבל זה רק בהוספה ובהמשך להתואר הכללי "בעבר הירדן".

לקראת שבת

ויש להבין איפוא טעם השינויים:

השינוי מס' במדבר לס' דברים – בס' במדבר נקרא המקום "ערבות מואב", ואילו בס' דברים נקרא "בעבר הירדן".

בתוך ס' דברים גופא – בתחילה נקרא המקום רק בשם "בעבר הירדן", ואילו בהמשך הענין מוסיף ומפרט "בעבר הירדן בארץ מואב". [ולכאורה איפכא מסתברא: בפעם הראשונה הוצרך לתאר המקום בפרטיות ("בעבר הירדן" גופא הי' זה "בארץ מואב"), ובפעם השני' להסתפק בתיאור כללי; ובפועל הוא להיפך, שדוקא בפעם השני' מוסיף ומפרט "בארץ מואב"!]

ב. וי"ל בביאור הענין:

ההבדל שבין ספר דברים להספרים שלפניו הוא, שבהספרים הקודמים מסופרים המאורעות שאירעו אז – מתחיל ממעשה בראשית ועד ל"המצוות והמשפטים אשר צוה ה' .. בערבות מואב על ירדן ירחו"; ואילו ספר דברים עיקרו אודות דברי משה להדור שעומדים להיכנס לארץ, להכניסם להכניסה לארץ ישראל – על ידי ביאור מצוות התורה ואזהרה לקיימם (ראה פתיחת הרמב"ן וספורנו לספר דברים. ועוד).

הווי אומר: ב"אלה הדברים אשר דבר משה" לא מספרת התורה אודות מאורע נוסף שבא בהמשך למאורעות שאירעו קודם לכן, אלא ענין חדש – "אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל", הכנה לכניסתם לארץ ישראל בעתיד.

ולכן בספר במדבר נקרא המקום בשם "ערבות מואב", ואילו בספר דברים נקרא "עבר הירדן":

השם "עבר הירדן" ("הירדן" בה"א) – הוא ביחס לארץ ישראל. כשמדובר אודות ארץ ישראל, אזי המקום שמהצד האחר של הירדן (מעבר הירדן מזרחה) נקרא "עבר הירדן".

ולכן בספר במדבר, ששם מסופר אודות המאורעות שאירעו ברובם ככולם דהמ"ב מסעות – וגם "אלה המצוות והמשפטים אשר צוה ה' ביד משה", ועד למסע האחרון (בסוף ספר במדבר), מספרת התורה כמאורע שהי' בסיום המסעות – קורא למקום בשם "ערבות מואב";

ואילו בספר דברים קורא למקום בשם "עבר הירדן" (שם המדגיש את היחס לארץ ישראל, כנ"ל), בכדי להדגיש שב"אלה הדברים אשר דבר משה" באה התורה לספר (לא סיום המאורעות שהיו לפני זה, אלא) הקדמה והכנה לכניסה לארץ ישראל.

ולכן בפעם הראשונה שבהתחלת הפרשה כתוב רק "בעבר הירדן", ולא נזכר כלל "בארץ מואב", אפילו לא בתור הוספה – להדגיש, שכאן נוגע רק שבני ישראל היו בעבר הירדן, בסמיכות לארץ ישראל, ומשה הכינם להכניסה לארץ.

ולאחרי שהכתוב כבר הדגיש נקודה זו (על ידי שכתב רק "בעבר הירדן") – הרי אחר כך, כאשר

לקראת שבת

ז

מדבר בפעם השני' אודות מקום זה, הוא מפרט "בעבר הירדן בארץ מואב", שבעבר הירדן גופא הי' זה "בארץ מואב".

ג. ויש להוסיף בזה – בפנימיות הענינים:

מבואר בספרים, שענינם של המסעות במדבר הי' להכניע ולברר את ה"קליפות" – שמקום משכנם במדבר, כשם שכפשוטו המדבר הוא מקום של "נחש שרף ועקרב" (עקב ה, טו).

וזהו הטעם לכך שסיום המסעות הי' ב"ערבות מואב" – שבתוך המדבר גופא מורה מקום זה על ה"קליפה" הכי ירודה במדרגתה, וכפי שנרמז בהשם "ערבות", מלשון ערב וחושך (וראה באריכות ב'לקוטי לוי יצחק – אגרות' ע' ת ואילך).

ולאחר שבני ישראל הצליחו לפעול הכנעה וברור אפילו בקליפה תחתונה זו ד"ערבות מואב" – אז נשלם ענין המסעות, והיו מוכנים להיכנס לארץ ישראל.

אף על פי כן, בתחילת ספר דברים נאמר רק "בעבר הירדן", ולא נזכר (אפילו לא בתור הוספה) גם "בערבות מואב" – הגם שעל ידי הברור ד"ערבות מואב" נעשה יתרון בכניסה לארץ – בכדי להדגיש, שעיקר הענין דכניסתם לארץ ישראל הוא לא בהברור של "ערבות מואב" (יתרון האור מן החושך), אלא בהאור של ארץ ישראל עצמה, המתבטא בקיום המצוות התלויות בארץ.

אמנם כשבאים לפעם השני', אז מוסיף הכתוב גם "בארץ מואב", לרמוז ליתרון האור שנעשה על ידי ברור "קליפה" זו; ויש לומר, שהוא על דרך דאיתא בגמרא (ברכות יב, ב) שלעתיד לבוא ימשיכו להזכיר את יציאת מצרים בדרך טפל – עד"ז הוא בנדו"ד, שאף שעיקר ההדגשה היא על האור של ארץ ישראל גופא, מכל מקום מזכירים בדרך טפל את היתרון אור שנעשה כתוצאה מהברור שעשו על ידי המסעות במדבר.

ד. והנה, בסוף ספר במדבר הלשון הוא "בערבות מואב"; ואילו בפרשתנו הלשון "בארץ מואב", וכן הוא בפרשת תבוא (כה, טו) – "אלה דברי הברית אשר צוה ה' את משה לכרות את בני ישראל בארץ מואב"; ובסוף ספר דברים, כאשר מדובר על הסתלקות משה רבינו נאמר שוב הלשון "ערבות מואב" – "ויעל משה מערבות מואב אל הר נבו . . ויבכו בני ישראל את משה בערבות מואב שלשים יום" (ברכה לד, א-ח).

ויש לבאר בזה:

הלשון "ערבות" מדגיש החושך שבזה – מלשון ערב, ואילו הלשון "ארץ" מדגיש (גם) העלי' שבזה – כדברי חז"ל (בראשית רבה פ"ה, ח) ש"ארץ" נקראת "על שם שרצתה לעשות רצון קונה".

ובהתאם לכך:

בסוף ספר במדבר, כאשר מדובר על ה"בירור" שפעלו ישראל באותו מקום – הלשון היא "ערבות מואב", לספר שבני ישראל הצליחו להעלות ולברר את חושך ה"קליפה" הירודה שהיתה אז;

אמנם בפרשתנו ובפרשת תבוא, כאשר ההדגשה היא על זה שבני ישראל עומדים מוכנים להיכנס לארץ ישראל – אז אין מדגישים את החושך שהי' באותו מקום לפני כן, אלא את ענין העלי' החיובית, "ארץ מואב";

וכשמגיעים לספר על הסתלקות משה, שהיא בעצם המקור לכל ענין של גלות – כידוע המבואר בספרים (ראה שערי תשובה לאדמו"ר האמצעי ח"ב חינוך בתחילתו. אור התורה ואתחנן ע' סה. צג. ועוד) שאם הי' משה מכניס את ישראל לארץ לא היתה אפשרות לענין של גלות, וכל האפשרות לגלות היא מצד זה שמשה לא נכנס לארץ ישראל – שוב נאמר הלשון "ערבות מואב", שזה מדגיש הירידה והחושך וכו'.

ויהי רצון שבחודש מנחם זה נזכה שיבוא מיד מנחם לנחמנו, ואז יקויים היעוד "הקיצו ורננו שוכני עפר", וניכנס לארץ ישראל באופן של "משה ואהרן עמהם".

פנינים

עיונים וביאורים קצרים

שלא הוכיחן אלא סמוך למיתה

ויהי בארבעים שנה בעשתי עשר
חדש באחד לחדש דבר משה אל בני
ישראל נו'

מלמד שלא הוכיחן אלא סמוך למיתה
(א, ג. רש"י)

לכאו' צ"ע, הרי מאז שהוציא מרע"ה את בני
ישראל ממצרים, מצינו פעמים רבות שנתן להם
דברי תוכחה, ומהו שכתב רש"י ש"לא הוכיחן
אלא סמוך למיתה"?

וי"ל, דנשתנו דברי התוכחה שבפרשתינו
ממה שהוכיחם משה לפני כן.

דהנה, בכל הפעמים שהוכיחם לפניו הי' זה
בשעת מעשה, ולכן לא היתה זו תוכחה גרידא,
כ"א גם ע"מ לאפרושי מאיסורא וכיו"ב.

משא"כ בנדו"ד, שהיתה התוכחה על כל
המאורעות הרבים שאירעו במדבר, ולא על
חטא שחטאו בו עכשיו, ובפרט שהדברים
נאמרו לא לחוטאים עצמם כ"א בפני בניהם.

וא"כ היו הדברים דברי תוכחה בלבד, שע"ז
כתב רש"י ש"לא הוכיחן אלא סמוך למיתה".

(ע"פ 'תורת מנחם – התוודעויות' תשמ"ז
ח"ד עמ' 176)

קדושת התורה בשבעים לשון

ויהי בארבעים שנה . . הואיל משה
באר את התורה הזאת לאמר
בשבעים לשון פירשה להם
(דברים א, ג. רש"י)

יש לתמוה, לשם מה הוצרך משה לפרש את
התורה לישראל בשבעים לשון?

יש שכתבו ש"מפני שראה משה רבינו ע"ה
שישראל יגלו לבין שבעים אומות, לפיכך באר
אותה בשבעים לשון שבאיזה מקום שישראל
יבואו ילמדו באותו לשון" (הובא באמרי שפר לפרש"י
תבא כו, ח).

אך אין בזה ישוב לזה שהוצרך משה בעצמו
ללמדה לכל ישראל בשבעים לשון, בעוד שרובם
ככולם לא הבינו את הלשונות בהם פירש
התורה. ודוחק לומר שכ"ז הוא עבור הדורות
הבאים, כשיגלו לבין האומות, שהרי היו יכולים
לתרגמה לאחר זמן, ולא ע"י משה דוקא.

ויש לחדש, שבזה נפעל שתהי' חלות גדר
התורה גם בלימוד התורה בשבעים לשון.
דבלעדי זאת יש מקום לומר, שכיון שניתנה
תורה בלשון הקודש, הרי אין קדושת התורה,
וגדר לימוד התורה, חלים כשלומד עניני התורה
בלשונות אחרים.

ולכן הי' צריך פעולה מיוחדת בחידוש
קדושת התורה גם בשבעים לשון (ונפק"מ
להלכה בזה – האיסור לדבר דב"ת בשאר לשון
כשהוא ערום; חיוב ברכת התורה כשמדבר
בשאר לשון. ועוד).

וכיון שנתנית התורה לישראל היתה ע"י
מרע"ה, הרי גם פעולת ענין זה, דחלות קדושת
התורה על השבעים לשון, היתה ע"י שיפרש
מרע"ה בעצמו את התורה לשבעים לשון בפני
כל ישראל.

(ע"פ לקוטי שיחות חל"ו עמ' 38 ואילך)

יינה של תורה

על מנת שיבוא ארי' ויבנה אריאל

ביאור הא שהפטר פרשתנו, הגם שעוסקת היא בפורענות, עיקרה וחותרמה הוא בענין הגאולה; בהקדם הביאור ב"היתר" להחריב את ביהמ"ק הגם שיש בזה איסור "בל תשחית" ואיסור ד"לא תעשון כן לה' אלקיכם"

א. הפטרת פרשתנו, "חזון ישעי", היא אחת מהפטרות הפורענות שקוראים בימי בין המצרים, ועוסקת בדברי מוסר שאומר הנביא לבני ישראל. אמנם, סיום וחותרם ההפטרה הוא בענין הגאולה "ואשיבה שופטיך גו' ציון במשפט תפדה ושבי' בצדקה".

[ובדומה לזה הוא גם בפרשתנו, פרשת דברים (אשר הגם שהפטרות הפרשיות דבין המצרים הם "לפי הזמן ולפי המאורע" ולא מצד שייכותם להפרשה (טואו"ח סתכ"ח), אעפ"כ, מכיון שעניני התורה מדוייקים הם ביותר, מובן, שגם בהפטרות אלו ישנה שייכות לפרשיות שבהם קוראין אותן) – דכללות הפרשה היא "דברי תוכחות" של משה רבינו לעם ישראל, אך סיומה וחותרמה הוא אודות כניסת לבני' לארץ – "לא תיראום כי ה' אלקיכם הוא הנלחם לכם" (ג, כב)].

ומכיון ש"הכל הולך אחר החיתום" (ברכות יב, א), מובן, שהגם שתוכן ההפטרה הוא "פורענותא", הנה הנקודה העיקרית שבה (הסיום והחותרם) הוא ענין הגאולה: "ציון במשפט תפדה ושבי' בצדקה". ויש לבאר, דהא גופא שרוב ההפטרה הוא בענין של פורענות וסיומה ועיקרה הוא בענין הגאולה, הוא משום שכן הוא בכללות ענין הגלות והגאולה, כדלקמן.

ב. דהנה, בילקוט תחילת ירמי' איתא (רמז רנט): "עלה ארי' במזל ארי' והחריב את אריאל. עלה ארי' – זה נבוכדנאצר דכתיב עלה ארי' מסבכו, במזל ארי' – עד גלות ירושלים בחודש החמישי,

לקראת שבת

יא

והחריב אריאל – הוי אריאל קרית חנה דוד. על מנת שיבא ארי' במזל ארי' ויבנה אריאל, יבא ארי' – זה הקב"ה דכתיב ב' ארי' שאג מי לא יירא, במזל ארי' – והפכתי אבלם לששון, ויבנה אריאל – בונה ירושלים ה' נדחי ישראל יכנס".

כל עניני התורה הם בדיוק, ובודאי שאין בה ח"ו סתם מליצות. וצריך להבין: מהו הדגש בשימוש בלשון "ארי", הן בנוגע לחורבן ("עלה ארי' במזל ארי' והחריב את אריאל"), והן בנוגע לבנין ("שיבא ארי' במזל ארי' ויבנה אריאל") – והרי ה' יכול לומר: "בא נבוכדנאצר בחודש החמישי כו' על מנת שיבא הקב"ה כו' ויבנה ביהמ"ק"?

והביאור בזה, שבכך מיישב המדרש שאלה כללית אודות חורבן ביהמ"ק:

כבר נפסק להלכה (רמב"ם הל' מלכים פ"ו ה"י): "כל המשבר כלים וקורע בגדים והורס בנין כו' דרך השחתה עובר בלא תשחית". ועוד זאת, דבנוגע לביהמ"ק, הנה נוסף על האיסור של "בל תשחית", ישנו גם איסור מיוחד, "לא תעשון גו'" – "הנותץ אבן אחת מן המזבח או מכל ההיכל או מבין האולם ולמזבח דרך השחתה לוקה שנאמר (ראה יב, ג-ד) ונתצתם את מזבחותם וגו' לא תעשון כן לה' אלקיכם" (ל' הרמב"ם הל' ביהב"ח פ"א ה"ז). ועאכ"כ – ביהמ"ק קולו! וכפי שמונה הרמב"ם במנין המצוות (בריש ס' היד מל"ת סה) "שלא לאבד בית המקדש או בתי כנסיות או בתי מדרשות".

וצריך להבין – כיון ש"מגיד דבריו ליעקב חוקיו ומשפטיו לישראל" (תהלים קמו, יט), שהקב"ה מקיים בעצמו, כביכול, את המצוות שמצווה לישראל (שמו"ר פ"ל, ט), כיצד אם כן הניח הקב"ה להחריב את ביהמ"ק? ובפרט שהדבר נעשה בשליחותו ית', כדכתיב בנבואה (ירמי' כה, ט ואילך) "הנני שולח ולקחתי גו' ואל נבוכדנאצר מלך בבל עבדי גו'!"?

ואם הסיבה לכך היתה מפני שישראל לא היו ראויים לביהמ"ק – ה' לו להקב"ה לגנוז את המקדש, וכפי שמצינו בנוגע למשכן ש"נגנז אוהל מועד כו'" (סוטה ט, סע"א) וכן במקדש עצמו מצינו ש"טבעו בארץ שערי" (איכה ב, ט. איכ"ר שם פ"ב ג), ועד"ו נגנזו כמה מהכלים (יומא נב, ב. וש"ג), ומדוע ה' צריך להחריב את ביהמ"ק?

ג. בנוגע לאיסור ד"בל תשחית" ניתן לכאורה ליישב ע"פ מאמר רז"ל עה"פ "פלה ה' את חמתו" (איכה ד, יא), ש"שפך על העצים ועל האבנים ולא שפך חמתו על ישראל" (איכ"ר שם). ועפ"ז אפשר לומר, שאין בזה ענין של "בל תשחית", שהרי איסור "בל תשחית" הוא רק "כשעושה דרך השחתה וקלקול, אבל ע"מ לתקן מותר לקלקל אם א"א לתקן אלא ע"י קלקול זה" (שו"ע אדה"ז חו"מ הל' שמירת גוף ונפש ובל תשחית סט"ז).

ועד' הדין המובא בנוגע למלאכת שבת, שכל המקלקלין פטורין (אם "קרע בגדים או שרפן או שבר כלים דרך השחתה הרי זה פטור") (רמב"ם הל' שבת פ"א ה"ז) – וביחד עם זאת, "הקורע בחמתו או על המת שהוא חייב לקרוע עליו חייב מפני שמיישב דעתו בדבר זה וינוח יצרו והואיל וחמתו

לקראת שבת

שוככת בדבר זה הרי הוא כמתקן וחייב" (רמב"ם שם פ"י ה"י). ועד"ז בענייננו: כיון שחורבן ביהמ"ק הי' באופו של "כילה . . חמתו" הרי זה ענין של תיקון.

ויתירה מזו: מפני ש"כילה . . חמתו" הרי משום כך "לא שפך חמתו על ישראל". דלפ"ז נמצא שלגבי ישראל, ענין החורבן הוא "מקלקל ע"מ לתקן", שהרי "א"א לתקן אלא ע"י קלקול זה", ואין בזה איסור של בל תשחית.

וכן יש לתרץ בנוגע להאיסור של "לא תעשון כן" ("שלא לאבד את בית המקדש") יש לתרץ, שהאיסור הוא דוקא כאשר זהו (כדיוק לשון הרמב"ם "הל' יסוה"ת והל' ביהב"ח שם)) "דרך השחתה", וכביאור הכס"מ (הל' ביהב"ח שם) "שאם נותץ כדי לתקן ודאי שרי".

אמנם, ה"כדי לתקן" (ששולל האיסור של "לא תעשון כן") צריך להיות תיקון ובנין בגוף הדבר. וכפי שפסק הרמ"א (שו"ע או"ח סו"ס קנב (ממדרכי פ"ד דמגילה)) בנוגע לבית הכנסת, ש"אסור לסתור דבר מבית הכנסת אא"כ עושה על מנת לבנות"; אבל אם עושה זאת לצורך אחר, אפילו לצורך מצוה, הדבר אסור. ההיתר היחידי הוא כאשר הסתירה היא ע"מ לבנות, וכדי לבנות במקומו.

וי"ל, שבכדי לבאר זה מדייק בילקוט לומר "עלה ארי' כו' והחריב את אריאל כו' על מנת שיבא ארי' כו' ויבנה אריאל", שבזה בא להדגיש שמטרת חורבן הבית היא (לא החורבן עצמו, אלא) עבור ענין נוסף, "על מנת שיבא ארי' כו' ויבנה אריאל" – "ע"מ לבנות". ובזה מבאר שאין כאן איסור של ניתוץ הבית, חורבן ביהמ"ק, אלא להיפך, "ההיא נתיצה בנין מקרי" (ל' המדרכי במגילה פ"ד סתתכ"ז) – החורבן והניתוץ עצמו ענינו (שמו) הוא – בנין.

ומטעם זה כופל הילקוט את הלשון וחוזר עליו "עלה ארי' במזל ארי' והחריב את אריאל כו' על מנת שיבא ארי' במזל ארי' ויבנה אריאל" – משום שבכך מסביר ומדגיש, שהתוכן הפנימי של החורבן – הנתיצה – הוא "בנין (מקרי)"; עד שגורם החורבן הוא בעל אותו שם (ו"שמו אשר יקראו לו בלה"ק" מורה על תוכן הדבר (תניא קדישא, שער היחוד והאמונה ספ"א)) של מי שמביא לבנין ביהמ"ק כפשוטו – "יבא ארי' במזל ארי' ויבנה אריאל".

ד. ומזה חזינן ענין נפלא בנוגע לחורבן הבית, בית ראשון ועאכו"כ בית שני:

בנין ביהמ"ק השלישי ע"י הקב"ה – "יבא ארי' זה הקב"ה כו' במזל ארי' והפכתו אבלם לששון ויבנה אריאל", אין זה ענין שיתחיל רק לעתיד לבא, אלא התחלת בנינו החל תיכף לחורבן הבית.

יתר על כן, זהו כל תוכנו של חורבן הבית: הקב"ה ביקש "לתקן" את ביהמ"ק, שלא יהי' כפי שהי' לפנ"ז (בבית ראשון ושני), "בנינא דבר נש" (זח"ג רכא, א) שאין לו קיום, אלא שיהי' "בנינא . . דקב"ה" (זח"ג שם), בנין נצחי – ולכן התרחש החורבן של בתי המקדשות, בית ראשון ובית שני, ע"מ לתקן ולבנות ביהמ"ק מתוקן, ביהמ"ק השלישי שהוא בנינא דקוב"ה, שיהי' קיים בקיום נצחי. ולפ"ז נמצא, שהחורבן של בתי המקדשות הוא גדר של "בנין", ולא של חורבן וסתירה.

נמצינו למדים, שענין הגאולה שייך וישנו כבר בזמן הגלות, ועד שאפילו בתחילת הגלות – פעולת החורבן דביהמ"ק, אף היא נועדה "ע"מ לתקן" ולהביא לבנין המקדש השלישי.

ובזה יש לבאר הענין הנ"ל בהפטרות פרשתנו, דהגם שהיא הפטרה של פורענות, הובא בסיומה (ובעיקרה) ענין הגאולה – מאחר וכך הוא בכללות ענין הגאולה, שהתחלתה היא כבר בזמן הגלות, ועוד בתחילת זמן הגלות, בעת חורבן הבית, כנ"ל.

פנינים

דרוש ואגדה

ילכו מחיל אל חיל

רב לכם שבת בהר הזה

כפשוטו

(א, ו. רש"י)

במקום אחר (קרח טז, ג) כתב רש"י דפירוש הפשוט של "רב לכם" הוא "הרבה יותר מדאי". וא"כ הפירוש ב"רב לכם שבת" אינו רק שכבר ישבו במקום ההוא 'מספיק' זמן, אלא "הרבה יותר מדאי".

ויש ללמוד מזה הוראה כללית בעבודת האדם לקונו:

גם אם האדם נמצא במדריגה נעלית מאוד בעבודתו לקונו, אין לו לאדם להסתפק בכך, אלא עליו להתעלות תמיד בעבודתו וללכת מחיל אל חיל, בבחינת "מעלין בקודש".

וזהו "רב לכם שבת" – "כפשוטו", שהישיבה והעיכוב במקום אחד בעבודת ה' – גם אם זה בחינה גבוהה מאוד – ה"ז "רב לכם" ו"הרבה יותר מדאי", כי האדם צריך ללכת מחיל אל חיל תמיד, ולהתעלות למדריגה נעלית יותר.

(ע"פ לקוטי שיחות חכ"ד עמ' 18)

זכותן של ישראל

אלה הדברים גו' במדבר בערבה מול סוף בין פארן ובין תפל ולבן וחצרת ודי זהב

מנה כאן כל המקומות שהכעיסו כו' סתם את הדברים כו' מפני כבודן של ישראל (א, א. רש"י)

יש לפרש ע"ד הרמז, שמפני כבודן של ישראל נרמז בפסוק (ובפירוש רש"י כאן) גם לימוד זכות על זה שהכעיסו לפניו בכל המקומות – שהי' גם פרט מסויים שגרם להם לחטוא:

במדבר – אמירתם מי יתן מותנו גו' (בשלח טז, א) הי' מפני ששהו "במדבר הגדול והנורא". וצמאון אשר אין מים" (עקב ה, טו). בערבה – החטא בשטים הי' מפני ששהו במקום פריצות – ערבות מואב ש"זו [מואב] שלא היתה צנועה פירסמה" (רש"י ד"ה מואב וירא יט, לו).

מול סוף – זה שהמרו על ים סוף הוא מפני שבדרך הטבע לא הי' דרך לינצל. דמצד אחד היו המצרים ומצד שני המים. פארן – "על מה שעשו במדבר פארן ע"י המרגלים" (רש"י) – חטא בני ישראל הי' רק כי המרגלים הסיתו אותם, ולא מצ"ע.

תופל ולבן – "תפלו על המן שהוא לבן". תלונת בני" על המן הייתה מפני שהמן הי' לבן, ולא בצבע המאכל שטעמו כמן, וכדאיתא ביומא (עד, סע"ב ופרש"י) – "אינו רואה ואוכל" – "אכילת המן טועם בו כל המינים ואינו רואה בו אלא מן".

חצרות – "במחלקותו של קורח" (רש"י) – חטא בני" במחלוקת קרח הי' מפני שהסיתם קרח, ולא מצ"ע. ודי זהב – "הוכיחן על העגל שעשו בשביל רוב זהב שהי' להם" (רש"י), חטא העגל הי' "בשביל רוב זהב שהי' להן".

(ע"פ לקוטי שיחות חכ"ד עמ' 1 ואילך)

חידושי סוגיות

דין "קרי" בערי מקלט

יפלפל בדברי המפרשים בטעם דין הושבת כהנים לויים וישראלים בעיר מקלט שנתמעטו אוכלוסי, ויסיק פירוש חדש ע"פ דברי הגאון בעל סדר הדורות – שהוא כדי לעשותה לקרי ועי"ז יחול עלי' שם עיר מקלט להגן על ההורג / יקשה על דברי המפרשים בביאור החילוק בין "עיר" ל"קרי", ויבאר בדרך חדשה מעלת כיבוש הקריות דסיחון ועוג

כהנים² לויים וישראלים. ע"כ. ומקורו במכות (י),

א. תוספתא שם פ"ב, ג³).

והנה בטעמי דינים אלו מצינו בפירוש רש"י לש"ס שפירש בכמה מהם שהוא לטובת הגולה. דגבי הא דלא יהיו כרכים גדולים כתב שזהו להצלתו, וז"ל: "שהכל נקבצים שם תמיד ויהא רגל גואל הדם מצויה שם ויארוב לו". וגבי

(2) בירושלמי מכות פ"ב ה"ו, הוא להיפך: נתמעטו דיוריהן מביאין אחרים תחתיהן, אם אין שם אוכלוסין מביאין לשם כהנים לויים וישראלים. ואכ"מ.

(3) בנוסף לשינויים הנ"ל הערה 1 ודלהלן בהערה 12 – גם לשון הרמב"ם בתחילת ההלכה (גבי שאר הדינים שנזכרו כאן) הוא בכר"כ שינויים מהלשון במכות שם (ועד"ז בתוספתא שם). ואכ"מ.

א

יקדים ב' הטעמים שמצינו במפרשים לדין הכנסת אוכלוסין לערי מקלט, ויבאר מהות החילוק בין הטעמים

כתב הרמב"ם (הל' רוצח פ"ח ח"ח): ערי מקלט אין עושין אותן לא עיירות גדולות ולא כרכים גדולים ולא קטנים אלא עיירות בינוניות. ואין מושיבין אותן אלא במקום שווקים ובמקום המים. ואם אין שם מים מכניסין לתוכן מים. ואין מושיבין אותן אלא במקום אוכלוסין. נתמעטו אוכלוסיהן מוסיפין עליהן. נתמעטו דיוריהן מכניסין לתוכן¹

(1) כ"ה ברמב"ם. ובגמ' "מביאים להן". בתוספתא "מוסיף עליהן".

כהנים לויים וישראלים שיעשו לתושבי העיר על מנת שיהיו הם הרוב ולא הגולים.

ולטעם זה נמצא דדין זה אינו תנאי צדדי בעיר מקלט אלא הוא נוגע להקליטה גופא. מיהא, גם לטעם זה אין כאן אלא טעם שלילי להסיר המונע, דע"י הכנסת כהנים לויים וישראלים מבטלין אנו החשש שתהי' העיר רובה רוצחים.

ב

**יבאר דע"פ דברי בעל סדר הדורות בגדר
"והקרייתם לכם ערים" נשמע שהכנסת
האוכלוסין נוגעת לגוף שם עיר מקלט**

אמנם, נראה לומר דהגאון בעל סדר הדורות טמן בענין זה רמז גדול לומר טעם אחר מאלו השניים בהך דינא.

ובהקדים דבפרשתנו מצינו בכתוב חלוקה בין "עיר" ל"קרי". דגבי כיבוש סיחון וארצו נאמר בפרשתנו (ב, לד. שם, לו) "ונלכד את כל ערי בעת ההיא ונחרם את כל עיר מתם והנשים והטף גו', לא היתה קרי' אשר שגבה ממנו". ועד"ז מצינו שם "קרי" בכתוב דפרשתנו גבי כיבוש ארץ עוג (ג, ד), "לא היתה קרי' אשר לא לקחנו מאתם". ומפשט הלשון "לא היתה קרי'", אע"פ שלפנ"ז נאמר "ונלכד את כל ערינו", משמע דקרי' לאו היינו עיר (שנאמר דשינה הכתוב מעיר לקרי' רק ליופי המליצה⁵), כי הקרי' היא סוג אחר שאינו עיר. וזהו פירוש הוספת הכתוב "לא היתה (אפילו) קרי' אשר שגבה ממנו . . . אשר לא לקחנו מאתם", דבא לחדש שלא רק

הא דאין עושין אותן כרכים קטנים נקט שזהו לחיותו, "לא טירין קטנים, לפי שאין מזונות מצויין שם". ועד"ז כתב בהא דמושיבין אותן במקום שווקים, "שימצאו מזונות לקנות" – ובש"ס שם מסיים "מאי קרא, ונס גו' (ואתחנן ד, מב) עביד לי' מידי דתהוי לי' חיותא". והקושיא "מאי קרא" היינו הטעם לכל הדינים (כמו שפירש רש"י: "מאי קרא דמתקנין להו לרוצחין דבר שצריכין לו"). ולפ"ז דינים אלו הם תנאים צדדיים שנתקנו בפ"ע לטובת הגולה, אבל אי"ז מגוף גדר העיר מקלט עצמה.

ומעתה יש לרונן גבי הדין ד"נתמעטו דיוריהן מכניסין לתוכן כהנים לויים וישראלים", דלכאורה הסברא נותנת שגם בזה הטעם הוא לטובת הגולה, בדומה לשאר הדינים הנ"ל שנתן בהם רש"י טעם לטובת הגולה, להצלתו ולחיותו.

ובאמת, הכי פירש הריטב"א במכות (שם) בשם הרמ"ה, דהכנסת כהנים לויים וישראלים היא "לפי שיש בהם מדת ענוה ורחמנות ולא יהיו שופכי דמים. וגם לא ימסרו את הרוצח ביד גואל הדם"⁴. והיינו ג"כ תנאי צדדי לטובת הגולה (ולכשתדוק – טעם הריטב"א כאן הוא אף צדדי יותר מהטעמים הנ"ל שכתב רש"י).

אמנם, מצינו באחרונים מי שהביא טעם אחר, והוא בספר צפנת פענח להגאון מרגצוב שביאר דהטעם הוא כיוון שאפשר שיתרבו בעיר מקלט הרבה גולים שרצחו, ושוב אין העיר קולטת עוד דהא "עיר שרובה רוצחים אינה קולטת" (מכות שם, ב). ולהכי מכניסין לתוכן

(5) ראה ראב"ע בלק כד, יז. רלב"ג שם. ועוד. וראה לקו"ש ח"ז ע' 12 ואילך. ח"ג ע' 86 ואילך.

(4) ועיין בחינוך מצוה תח.

והגאון בעל סדר הדורות בספרו ערכי הכינויים (מערכת עיר) פירש החילוק בין עיר לקרי' בדרך אחרת, וז"ל: "עיר⁹ נקרא אף שאין בהם אוכלוסין ודיריין אבל קרי' הוא ע"ש שיש בה בני אדם¹⁰ כמו מה קול הקרי' הומה" (ע"פ ל' הכתוב מ"א, א. מא (ושם: מדוע קול גו)). ולפ"ז ביאר הלשון שמצינו בכתוב (מסעי לה, יא) גבי ערי מקלט, "והקרייתם לכם ערים" – "כי הערים תעשו אותם קרי'¹¹ כמ"ש (ה)רמב"ם. . ערי מקלט אין מושיבין אותם אלא במקום אוכלסין נתמעטו אוכלסין מוסיפין¹² נתמעטו דיריין מכניסים לתוכן כהנים לויים [וישראלים]¹³".

והנה, ממה שמקשר דין זה שברמב"ם שמכניסין לתוכן כהנים לויים וישראלים לכתוב "והקרייתם לכם ערים ערי מקלט תהינה לכם ונס שמה רוצח מכה נפש בשגגה", דפסוק זה מיירי בגופא דדינא דערי מקלט – משמע דהוי דין בעצם חלות עיר מקלט. והיינו דלא

הערים כבשו אלא אף הקריות. ובמפרשים האריכו לפלפל מהו גדר החילוק בין עיר לקרי', ומהי הרבותא בכיבוש הקריות. די ש מי שרצה לפרש (ראה צפע"נ מסעי לה, יא. מלבי"ם שם) שהרבותא דקרי' על עיר היא שהקרי' היא עיר מוקפת חומה, משא"כ עיר סתם היינו עיר פרזות. וכדברי הכתוב לאלתר, "לא היתה קרי' גו' ששים עיר גו'" (פרשתנו ג, ד), "כל אלה ערים בצורות חומה גבוהה גו' לבד מערי הפרזי גו'" (ג, ה). ומעתה פירשו דחידוש הכתוב הוא שלא רק ערי הפרזות כבשו אלא אף הקריות שהיו מוגנות בחומה.

איברא, דבאמת כד דייקת שפיר הרי מן הכתוב גופא יש ראי' להיפך מדבריהם, דמזה גופא שהוסיף הכתוב חילוק זה (בין "ערים בצורות חומה גו'" ל"ערי הפרזי") בפסוק בפ"ע, משמע שמה שמצינו בכתוב שלפנ"ז חילוק בין עיר לקרי', הכוונה לחידוש אחר שיש בקרי' לגבי עיר⁶. ומה גם שקשה ע"ז דהחילוק בין עיר לקרי' כבר הזכירו הכתוב לפנ"ז במלחמת סיחון, והתם לא הזכיר⁷ החלוקה בין "ערים בצורות חומה גו'" ל"ערי הפרזי"⁸.

כג – מתנחומא שם כג. במדב"ר פי"ט, כט) גבי מלחמת סיחון ד'נתן בלב כל אנשי המלחמה לצאת מן העיירות ונתקבצו כולם למקום אחד ושם נפלו ומשם הלכו ישראל אל הערים ואין עומד לנגדם כו" – ומאי נפק"מ איכא בזמן המלחמה (אף דאילו הייתה חשבון מלאה יתושיין כו' – רש"י חוקת כא, כג) דהיו הערים מוקפות חומה?

(9) ראה גם אור התורה חוקת (במדבר כרך ו) ע' א'תק: עיר סיחון קרית סיחון ההפרש בין עיר לקרי' שדרים בה אנשים ע' עיר במשנה פ"ה דעירובין שאין בה דיריין כו'.

(10) להעיר גם מפירוש רש"י בלק כב, לט. תרגום לירמ' שם.

(11) כבראב"ע מסעי שם: והקרייתם מגזירת קרי'.

(12) כ"ה בערכי הכינויים שם. וברמב"ם כנ"ל "מוסיפין עליהן" כבמכות שם. ובתוספתא: מביאין אחרים ומושיבים תחתיהם.

(13) בס' ערה"כ ליתא תיבה זו. וכן ליתא במקורו בספר אהבת עולם.

(6) ראה רד"ק ירמ' מת, מא בפירוש "קריות". אבל ע"פ פירושו אא"פ לומר שזהו החידוש כאן. ופשיטא שאין לפרש כאן ע"פ פירוש הערוך ערך קרי' (בלשון קרי' שבב"ר פי"ה, ג) – כפר.

(7) ובכלל יש להעיר על עניין זה לכשעצמו (גם אם לא נקבל פירוש המפרשים דקרי' היינו ערים בצורות), מה שבמלחמת סיחון הזכיר הכתוב רק החידוש ד"לא היתה קרי' גו'", שכבשו אפילו הקריות, ולא הזכיר הרבותא דכיבוש "ערים בצורות חומה" (אף שמן הסתם גם בארץ סיחון היו ערים מוקפות חומה). ועיין להלן הערה 29 – תירוץ גם לקושיא זו.

(8) ועוד: הרי במלחמת סיחון ועוג מפורש (חקת כא, כג) (ג) "ויצא לקראת ישראל", "ויצא עוג מלך הבשן לקראתם הוא וכל עמו", וכפירוש רש"י (שם),

קהל וציבור אחד – כאשר היישוב שבה הוא באופן של "קרי", כאשר העיר מלאה ומיושבת כולה (או עכ"פ רובה) בדירויין הדרים בה באופן של קביעות, ולא באקראי ובאופן עראי¹⁶. ולהכי בשעה שנתמעטו דיריהן אזי בטלה המציאות דיושבי העיר בתורת ציבור אחד, ואין הם אלא כמה יחידים הדרים במקום אחד¹⁷.

ונמצא שכל הפרטים שבדין זה, "אין מושיבין אותן אלא במקום אוכלוסין, נתמעטו אוכלוסיהן מוסיפין עליהן, נתמעטו דיריהן מכניסין לתוכן כהנים לויים וישראלים", הרי אלו גדרים ותנאים הגורמים שהעיר תהי' לא רק מקום שבו דרים ריבוי יחידים יחדיו, אלא היא נעשית עיר אחת שבה דר ציבור מסויים.

ומעתה יש לישב גם קושיית המפרשים (ראה ערוך לנר מכות שם) מאי טעמא מכניסים כל ג' הסוגים דכהנים לויים וישראלים לתוכה. וע"פ דברינו מחוור הדבר היטב, כי הגנת (וקליטת) הציבור הנזקקת להורג בשגגה הוא לא רק שיהי' חלק מקבוצה מסויימת מישראל, שיהי' ביחד עמהם, אלא חלק מ"ציבור", מעין כלל ישראל¹⁸. וזה בא ע"י ש"מכניסין לתוכן" בתור תושבים קבועים¹⁹ כל הסוגים דכלל ישראל, כהנים לויים

16 ראה צפע"נ מכות (י, א) – מה שמדייק דצ"ל דירויין דוקא ו"לא מהני אוכלוסין דעיקר דעיר הולכת בתר יושבי", "ר"ל בגדר קביעות לא באקראי". ע"ש.

17 להעיר ממשנה עירובין (שבעה ע"ט): אימתי (אין לו ממקום עירובו אלא אלפים אמה) בזמן שאין בה דירויין אבל יש בה דירויין מהלך את כולה (כד' אמות). וראה בגמ' שם סא, ב. ואכ"מ.

18 עפ"ז יומתק מ"ש בצפע"נ הל' תרומות בתחלתו (ב, ריש ע"ב): ובערי מקלט אסור שיהי' שם גר תושב וכמש"כ בזה בהל' איסור"ב דהוי כמו ירושלים.

19 עפ"ז אולי יש לבאר דיוק לשון הרמב"ם "מכניסין לתוכן" ולא כבש"ס או כבתוספתא (ראה

רק שודאי אינו כטעם הרמ"ה הנ"ל שהוא ענין צדדי מחמת הנהגת תושבי העיר כלפי הגולה, הנה מוכח דאף אינו כטעם הגאון מרגצוב שהוא דין שלילי לבטל החשש שימנע מהעיר לקלוט (כיון שיתרבו הגולים), אלא ודאי זהו ענין חיובי שהוא המביא ופועל דין קליטה בעיר מקלט. ובאמת עוד יותר מוכח יסוד זה מלשון הכתוב עצמו, "והקרייתם לכם ערים" ולא ח"ז נאמר "ערי מקלט תהיינה לכם". דמזה מובן שענין זה – "כי הערים תעשו אותם קרי" נוגע לעצם הענין דעיר, ודוקא בהתקיים "והקרייתם" חלה עלי' דין "עיר מקלט"¹⁴, "ערי מקלט תהיינה לכם".

ומעתה יש לנו להתעמק ולמצוא במה מחולק הענין ד"והקרייתם" – הערים תעשו אותם קרי" משאר התנאים והגדרים שבעיר מקלט.

ג

יחדש יסוד דהגנת עיר מקלט היא מצד גדר ציבור וקהל שבה

והנראה בזה, כי הנה מה שערי מקלט קולטות הורג נפש (ואסור לגואל הדם להרגו שם) אינו רק מחמת המצאו בתחום עיר פלונית שנקבעה לזה (שע"ז הוא מוגן מפניו), היינו שזהו דין בעיר זו שהיא מגינה על הנכנס בה, אלא הוי דין החל על ההורג נפש גופא, דבהכנסו לעיר זו נעשה חלק מן הכלל והציבור שבעיר וממילא יש עליו הגנה ד(זכות) הציבור¹⁵ של עיר זו. ואימתי מחשיבין אנו את כל העיר על כל התושבים שבה בתורת

14 להעיר משו"ת צפע"נ (ווארשא) סו"ס נד – ב' גדרים בקליטת ערי מקלט "דכאן העיר וכאן מחמת לויים".

15 להעיר מזה"א (סט, ב) עה"פ (מ"ב ד, יג) בתוך עמי אנכי יושבת.

לקראת שבת

יט

עלולה להזיק לו תוצאת החטא). וכמובא בילקוט ראובני (שופטים יט, ד) בשם מדרש, וכ"כ בעל סה"ד בערכי הכינויים (ערך גואל הדם)²⁶, ד"גואל הדם" הוא (גם) רמז על השטן²⁷, שההורג בשגגה בא השטן להענישו על שפיכת הדם והחטא (כידוע שהשטן המחטיא את האדם הוא הרוצה לגרום לו להיענש (עיין בסוגיא דסוכה נב, א ושם. ועוד)), וע"ז נתנה לו תורה הגנת עיר מקלט. כי כח ההגנה שבעיר מקלט הוא להיותה קרי' שכל תושבי' קהל אחד הם, ואחדות בני אדם היא הצלה והגנה מן השטן, כדברי חכמינו ז"ל (ספרי ובמדב"ר פ"א, ז) עה"פ (נשא ו, כו) וישם לך שלום. ב"ר פל"ח, ו. תנחומא צו ז. שופטים יח) דאפילו עובדי ע"ז כל זמן שהם בשלום אי אפשר שיפגעו²⁸, "כביכול אין השטן נוגע בהם שנאמר (הושע ד, יז) חבור עצבים אפרים הנח לו" (ספרי ובמדב"ר שם), "אין מדת הדין נוגעת בהן" (תנחומא שם)²⁹, וה"ה הכא דאף שעדיין לא נתכפר לו והוי בגדר חוטא – יש לו הגנה מעונש השטן.

ד

עפ"ז יתריץ יפה משמעות סיפור הכתוב כביבוש סיחון ועוג, ויפלפל בגדר ציבור בישראל ובבני נח

ומעתה יש לבאר בהרחבה יותר דברי בעל סדר הדורות הנ"ל גבי החילוק בין עיר לקרי',

26 וראה לקו"ש ח"ב ע' 626.

27 וראה גם שער הפסוקים משפטים כא, יג. וראה מכות י, א: ד"ת קולטין . . ממלאך המות.

28 ראה גם ירושלמי פאה פ"א ה"א (קרב לטופה) – בנוגע דורו של אחאב, דמכיון "שלא הי' להן דילטורין היו יורדין למלחמה ונוצחין". ע"ש.

29 וכ"כ גדול כח שלום ואחדות זו והגנתה מן הפגיעה, אפי' בשפלי מצב כעובדי ע"ז, עד אשר "אמר המקום כביכול איני יכול לשלוט בהם" (ב"ר שם).

וישאלים. וטעם הדבר מובן, דבזה שהרג נפש מישראל, וכל ישראל הרי הם "גוי אחד", כלל אחד ומציאות אחת, נמצא שפגעו²⁰ בכלל ישראל, ובמילא הפריד עצמו מן הכלל²¹, ויתר על כן – ניצב בסתירה ומלחמה מול הכלל, ולפיכך²² הגנתו (וי"ל שגם כפרתו²³) תהי' במה שנעשה לחלק מכלל ישראל עי"ז שיימצא בעיר מקלט.

פירוש, דאף שענין הגלות לעיר מקלט כפרה היא להורג נפש בשגגה, כידוע (ועיין בש"ס מכות ב, ב. ובחינוך שם. ובכ"מ), מיהו הכפרה הלא נגמרת רק לאחר שמסתיים הזמן שצריך לשהות בעיר מקלט (עיין בחידושי הריטב"א מכות שם ושם יא, ב) ²⁴. ועיקרה של עיר מקלט בפשט הכתוב הוא להגין על האדם²⁵. וההגנה הלזו אינה רק הגנה גשמית מגואל הדם "פן ירדוף . . כי יחם לבבו" (שופטים יט, ו. וראה פרש"י שם), אלא גם הגנה רוחנית מפני השטן שלא יזיקנו קודם שנתכפר לו לגמרי (שאו עדיין

הערה 1) – להורות שהם נעשו כחלק (מבני) העיר. ועצ"ע.

20 להעיר ממכילתא, מכילתא דרשב"י ופרש"י – יתרו יט, כא.

21 להעיר מדרך מצותיך מצות אהבת ישראל.

22 עפ"ז יש לבאר דין הנ"ל ד"עיר שרובה רוצחים אינה קולטת" – דאין זה גזה"כ, כ"א, דמכיון דאנשי העיר הם הפועלים הגנתו והצלתו, אא"פ שיעשה זה ע"י הרוצחים שבעיר, דאין קטיגור נעשה סניגור.

23 אף דהכפרה היא לכאורה מצד ההיפך מזה – היותו בגלות "נפרד . . מאוהביו ומארץ מולדתו (חינוך מצוה תי') – י"ל דהא בהא תליא: ההתאחדות עם כלל ישראל להיות חלק מהציבור (לאחרי שהרג נפש), הוא דוקא כאשר נעשה "נפרד . . מאוהביו (בהיותו במצבו הקודם) ומארץ מולדתו ושוכן כל ימיו עם זרים" אליו במצבו הקודם.

24 וראה אנציקלופדי' תלמודית ערך גלות. וש"נ.

25 כשם מקלט כל' תרגום "שזבתא" (הצלה). ובפרט קודם גמר דין שאז לא שייך כפרה – תוד"ה אמר מכות שם. וראה צפע"נ מהד"ת לו, ג.

ואעפ"כ נצחום ישראל וכבשום³².

ושוב יש לבאר מה טעם באמת לא עמדה להם לסיחון ועוג הגנה רוחנית זו של הקריות, ובמה גברו עלי' ישראל³³. והענין בזה, כי עדיין יש מעלה בישראל לעומתם, כי בבני נח ליכא לגדר ציבור, וכמבואר בש"ס נזיר (סא, ריש ע"ב) בדיני טומאת מת: "יצא עובד כוכבים שאין לו טומאה, מנלן דלית להו טומאה דאמר קרא ואיש אשר יטמא ולא יתחטא ונכרתה הנפש ההיא מתוך הקהל, במי שיש לו קהל יצא זה שאין לו קהל". ע"כ. פירוש כי אף דאשכחן אחדות אצלם (כנ"ל), מ"מ גם בהתאחדם נשאר כל יחיד בגדר מציאות פרטי (עיין בזה בצפ"נ מהד"ת יג, ב. עה"ת נח י, ה. וש"נ).

ובזה יתבאר גם בדרך נחמד מה שדוקא גבי כיבוש ארץ סיחון ועוג הדגיש הכתוב הך ענינא ד"לא היתה קרי' אשר שגבה ממנו", "אשר לא לקחנו מאתם". כי הנה כתב בשו"ת צפנת פענח (ווארשא, סקמ"ג ס"ב) "אחר שנכנסו לארץ ישראל נעשו ציבור ונעשו מציאות אחת נצחית", והאריך שם לבאר גדר זה לכמה הלכות³⁴.

32 ועפ"ז מובן דכיבוש קרי' הוי חידוש גדול יותר אפילו מערים בצורות, כי* היתה כאן הגנה רוחנית שהיא תוספת על הגנות גשמיות (וחזקה מהם)** ולחכי הזכיר הכתוב (במלחמת סיחון) רק הא ד"לא היתה קרי' גוי" ולא "ערים בצורות חומה" (כנ"ל הערה 7).

33 והלא גם בבני נח האחדות והשלום פועלים ומחזקים – כנ"ל הערה 30.

34 וראה גם צפ"נ הל' ברכות פ"י הי"א. מהד"ת צ, ב. ובכ"מ. וראה לקו"ש ח"ח ע' 113 (סי"א) ובהערה 77.

* וע"ד טעם יראת משה מעוג – ראה פרש"י שבהערה 31.

** ובפרט דהגנה גשמית דתוקף הערים לא היתה אצלם, דהרי יצאו מהערים (כנ"ל הערה 8).

שעיר אין בה אוכלוסין ודירין וקרי' היא ע"ש בני אדם היושבים בה. ולכאורה יש לתמוה דהא בכתובים דפרשתנו ברור שגם ב"ערים" היו "דירין", דכתיב (ב, לד) "ונלכד את כל עריו בעת ההיא ונחרם את כל עיר מתם והנשים והטף", ואומר (ג, ו) "החרם כל עיר מתים הנשים והטף". ועל כרחין צריך לומר דבענין זה גופא של "דירין" יש חילוק בין קרי' לעיר (ולפ"ז יתבאר גם החידוש והרבנות שיש בכיבוש קרי' על כיבוש עיר סתם, שלכן השמיענו הכתוב "לא היתה קרי' אשר שגבה ממנו", כדלהלן). ולפי מה שביארנו בגדר "הקריתם" שהיו עושין לערי מקלט, שענינו להפוך כל תושבי העיר לציבור אחד, שוב י"ל דזהו החילוק בין עיר לקרי', שהעיר אף שיש בה דירין – אין הם ציבור וקהל אחד.

וזהו הרבותא בכיבוש הקריות במלחמת סיחון ועוג, "לא היתה קרי' אשר שגבה ממנו", "לא היתה קרי' אשר לא לקחנו מאתם" – היינו שהיו להם קריות, מקומות שבהם כל תושבי העיר באחדות, וא"כ הי' בערים אלו הגנה רוחנית³⁰ ג"כ³¹ (ולא רק תוקף גשמי במדה הכי גדולה – "ערים בצורות חומה גבוהה דלתים ובריח", ועוד (ראה פרש"י חקת כא, כג. ועוד)),

30 וכדאשכחן גם בבני נח, דמבואר (ב"ר שם. פרש"י נח יא, ט) הטעם שלא נאבד דור הפלגה כמו דור המבול, לפי שדור הפלגה "היו נוהגים אהבה וריעות ביניהם שנאמר (נח שם, א) שפה אחת ודברים אחדים" (לשון רש"י הנ"ל), משא"כ דור המבול ש"היו גזלנים והיתה מריבה ביניהם" (לשון רש"י הנ"ל).

ועד"ז הוא באדר"נ פ"ב, ז – בהחילוק בין דור הפלגה ואנשי סדום.

31 וע"ד ההגנה הרוחנית בנוגע לעוג (פרש"י חקת כא, לד. דברים ג, ב).

לקראת שבת

כא

(ויתר על כן, בכמה פרטים חשיבא ארץ סיחון ועוג להתחלת כיבוש ארץ ישראל (פרש"י פרשתנו א, ד (מספרי)³⁷, עד שלכמה דיעות נכללה ארץ זו בברית בין הבתרים³⁸) – להכי כמה יאה ומתאים שכהקדמה לגדר קהל שיחול בהם בכניסתם לארץ, הוכיחו מעלתם על בני נח בגדר ציבור. ובסגנון אחר, הכח לכבוש הקריות דסיחון ועוג בא מזה שכיבוש זה הי' נוגע ל(התחלת) כיבוש כל א", ובמילא הי' אז לישראל מעין כח הצבור והקהל שבא"י גופא.

משא"כ בבבל ליתא לגדר זה, כהא דקיי"ל (פסחים נד, ב. ו"ט) דאין תענית ציבור בבבל³⁵. וזוה מתבאר הא דגרסינן בסנהדרין (מג, סע"ב. הובא בפרש"י נצבים כט, כח) שדוקא משנכנסו לארץ נתחייבו בדין ערבות זל"ז (שיש ממנו נפק"מ רבה בכל דיני התורה כידוע), לפי שדוקא בכניסתם לארץ נעשו מציאות ציבור באופן של "קהל", ונגמרה בשלימות גדר מציאותם של ישראל. ושוב י"ל דכיון שכיבוש ארץ סיחון ועוג היתה בדרך לכיבוש ארץ ישראל, ולצורכו הי'³⁶

37) ועד שאמר משה שע"ז כבר הותר הנדר – ראה רש"י פינחס כז, יב (מספרי). ר"פ ואתחנן ד"ה בעת ההיא. וראה לקו"ש ח"ט ע' 9. חי"ט ע' 102 ואילך.
38) ראה לקו"ש חכ"ח ע' 210 ואילך ובהנסמן שם.

35) וראה צפע"נ שבהערה הקודמת.
36) דסיחון ועוג היו נוטלים שכר מכל מלכי ארץ כנען לשמרם – מדרשים ופרש"י שבהערה 8.

לא להיות נופל ברוחו

ירידה צריכה לפעול התעוררות כחות עמוקים שגילויים הוא באומץ רוח חיי האדם אינם הולכים תמיד במישור, וכיון שרצון ויכולת האדם לעלות הרי זה עצמו נותן אפשריות גם לירידה.

ואין להתפעל ולהיות נופל ברוח ח"ו כשרואים איזה ירידה, ובפרט כשהירידה היא אך בנוגע לגשמיות ובפרטיות כשאין הדבר תלוי בה.

ואדרבה ירידה צריכה לפעול התעוררות כחות אמונה ובטחון יותר פנימיים ויותר עמוקים אשר גילויים כלפי חוץ הוא באומץ רוח ובהעדר התפעלות מתופעה אי נעימה, ובפרט שהוא אך ורק לזמן קצר ביותר.

(אגרות קודש ח"ח אגרת ב'שעב)

מאופנים הכי עיקריים בהסתתו של היצה"ר הוא רגש היאוש

במענה על מכתבו מ... בו כותב שלומד בשיבה שאין שם משגיח להדרכת הבחורים והוא בעצמו מסתובב בלי שום תכלית וחסר לו חשק בלימוד התורה כו' וכו'.

והנה ידוע מרז"ל אשר היצה"ר אומן גדול הוא במלאכתו, ובמילא בא לכל אחד ואחד בדרכים שונים ומשונים. ומאופנים הכי עיקריים בהסתתו הוא רגש היאוש "שאין חשק ואין התמדה ואין דרך סלולה וכו' וכו', ובמילא אין כדאי השתדלות בענין הקשה ביותר וביותר או גם אי אפשרי".

לקראת שבת

כג

וע"פ מרז"ל בראתי יצה"ר בראתי לו תורה תבלין, הנה בתורתנו הק' תורת חיים גם בעולם הזה הגשמי והחומרי גילו את כל הערמומיות והתחבולות הנ"ל בכדי שידע האדם מקורם ומי הוא הטוען את כל זה, כי באמת אין לכל הנ"ל כל יסוד, כי הרי אין הקב"ה בא בטרונאי עם בריותיו ולכל אחד ואחד ניתנו לו הכחות להתגבר על יצרו (כיון שהקב"ה עוזרו) ולהתגבר גם על סביבתו, ושבאם רק ירצה וישתדל הרי כמאמר התדב"א יכול הוא שיגיע מעשיו למעשה אברהם יצחק ויעקב.

ובפרט באברך הנמצא בירושלים עיר הקדש ת"ו ובאהלה של תורה, הנה פשוט הדבר שאין זה תלוי אלא ברצונו.

ואם אין משגיחים, הרי אדרבה צריך לעורר זה אצלו כחות פנימים שהוא ישגיח על עצמו, ובידעו שעל כל פשעים תכסה אהבת עצמו לא ילך בהתאם לטבעו ולרגילותו.

אלא שלכל דבר נצרכה סייעתא דשמיא ובפרט בדורנו בעקבתא דמשיחא חשך כפול ומכופל.

ולכן מוכרח לימוד פנימיות התורה בכל יום שהיא נקראת אילנא דחיי בזהר הק' ח"ג דף קכ"ד ע"ב (נתבאר בארוכה באגרת הקדש לרבנו הזקן סי' כ"ו) דלית תמן אחיזה לסטרא אחרא ולעו"ז.

וכן הענינים הקשורים בעבודת התפלה, היינו לא רק תפלה בטהרה, אלא ג"כ נתינת פרוטה לצדקה קודם התפלה, והתבוננות לפני התפלה בהענינים שלמד בתורת החסידות ואמירת שיעור תהלים – כפי שנחלק התהלים לימי החדש – לאחרי'. ואז מתקיימת התחלת התפלה ועיקרה, ברכת חונן לאדם דעת, וכשיש דעת יש הבדלה בין אור לחשך כו'.

והשי"ת יזכהו אשר נוסף על שלשת השיעורים השוים לכל נפש מתקנת כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נב"מ זי"ע בחומש תהלים ותניא הידועים, הנה יקבע שיעור בלימוד תורת החסידות ומאילנא דחיי זה יומשך תוספת חיות בלימוד תורת הנגלה ובהידור בקיום המצות בחיי היום יומים.

(אגרות קודש ח"י אגרת ג'ר')

מעט חורבן ביהמ"ק על כל דבר שבקדושה ישנם כמה העלמות והסתרים

נפלאתי על אשר ניכר במכ' הרגש של נפילת רוח מהקישויים שפוגשים בעבודתם, שהרי זהו המצב מעט חורבן ביהמ"ק, שלכל דבר שבקדושה ישנם כמה העלמות והסתרים.

ובפרט בהנוגע לאה"ק ת"ו, וכמ"ש הרמב"ן ז"ל במכ' מאה"ק ת"ו, שכל הקדוש מחבירו חרב מחבירו.

ואדרבה הרי ידיעה זו דורשת התעוררות כחות פנימים ועצומים, כי הרי בודאי אין זה אלא שמנסה ה"א לדעת, וכמבואר בלקו"ת אשר מנסה פירושו ג"כ לשון נס, ועי"ז נמשך הדעת האמיתי דעת העליון.

(אגרות קודש ח"ח אגרת ב'שעד)

קודם הצווי ד"הוכח תוכיח" נאמר "ולא תשנא את אחיך בלבבך"

בענין התוכחה יש בזה כמה פרטים ועניינים נחוצים לדעת ונוגעים בעבודה בפועל כי ישנם הטועים בזה טעותים גדולים, ולפעמים הנה אם כי כוונתם רצוי' להועיל אבל באמת הנה לא זו בלבד אשר אינם מתקנים אלא עוד מקלקלים

הוכחה מתוך אהבה וחיבה פנימית

בדבר התוכחה איך תהי' אם צריכים להגיד או שלא להגיד ויש מי שאומר שצריכים להגיד רק בעת התועדות מאנ"ש בעת ההתועדות.

והנה בענין התוכחה יש בזה כמה פרטים ועניינים נחוצים לדעת ונוגעים בעבודה בפועל כי ישנם הטועים בזה טעותים גדולים, ולפעמים הנה אם כי כוונתם רצוי' להועיל אבל באמת הנה לא זו בלבד אשר אינם מתקנים אלא עוד מקלקלים, ותמורת זה שאם ההוכחה היתה כדין התורה וכהוראת תורת החסידות היו זוכים לקרב את הרחוקים הנה הם דוחים גם את הבא להתקרב.

והנה ראשית כל צריכים ללמוד המאמר אם רוח המושל – נדפס בקונטרס ל' [ספר המאמרים קונטרסים ח"ב עמ' 167 ואילך] – המדבר מענין ההוכחה בכלל ואופן מהות המוכיח ואיך עליו להתנהג בפרט, ומאמר זה צריכים ללמדו כמה וכמה פעמים בכדי להיות בקי בכל פרטי ופרטי ענייניו המבאר ומסביר בענין ההוכחה שתהי' מקרב ולב עמוק באהבה אמיתית וחיבה פנימית.

כל ענין ההוכחה שבאה על העדר קיום מ"ע או ח"ו מל"ת והרחקת מדה רעה צריכים להיות אך ורק בינו לבין עצמו כלומר בין המוכיח ואת מי שמוכיח, ובאם לאו הנה מלבד זאת שאין תועלת

לקראת שבת

כה

בההוכחה כי הנעלב הנה יצרו מתגבר עליו וכועס ואם אינו יכול לאמר להמוכיח טול קורה מבין עיניך מוצא לו ענין אחר במה להראות על המוכיח הנה מלבד זאת הרי המוכיח הוא בכלל המלביין פני חברו ברבים משא"כ כאשר מוכיחו בינו לבין עצמו אז מתקבל על לב השומע ומביא תועלת.

זהירות ב'נטילת ציפרניים'

עובדא הוה בחורף תרס"ו בשלשה שותפים מאנ"ש אשר האחד מהם התנהג שלא כשורה בהנהגת המסחר וקנסו הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק, אך צוה שלא ידעו מזה בכדי שלא להלבינו. ואמר הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק דזהו מצות כיסוי הדם, וצדקו דברי האומר כי בעת ההתועדות צריכים להוכיח איש את רעהו, אמנם הוכחה זו הוא רק על דברים וענינים שאין בהם משום הלבנת פנים ולא כלום כמו שהיו בעניני התועדות בתוככי אנ"ש מאז ומקדם אשר איש את רעהו הוכיחו באהבה ובחיבה גדולה.

לא כן בעתים הללו אשר בין אנ"ש ובין תלמידי התמימים שיחיו נמצאים הבלתי נזהרים בנטילת צפרנים ומה גם בנטילת ידים, פגיעתן רעה ומחללין את הקדש בשאט נפש באמרם אשר זה הוא מדרכי החסידות לנקר את העיניים ולפתוח פה בקריאות שמות נמאסים ונבזים אשר מעולם לא היו אנשים בזויי עם כאלו אשר רק חומר גופם הבלתי מזוכך מעלה צחנה בדברים כאלו.

הי' היו מאורע של התועדות בקיץ תרנ"א אשר אחד מאנ"ש בעל צורה בידיעת דא"ח ולפעמים גם הי' עוסק בעבודה שבלב אך לא הי' נזהר בנטילת צפרנים – אהב 'לדקור' ולהכאיב לזולת ('האלט האבן אשטעכטאן מאכין דעם אנדערין טוטויי') – והכל בענינים רוחניים והתחיל לתבוע מאת אחד מאנ"ש מדוע אינו עוסק בלימוד דא"ח כפי שהי' ראוי לו ללמוד (מכיוון שהתחיל לתבוע גם הי' מבושם מעט פער פיו בדברים חריפים וקריאת שמות נמאסות).

אמר הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק: זהו ראש בלא גוף, הגוף הוא עוד חומר.

תורת החסידות דורשת כי תחלה צריכים להסיר את הצפרנים, לא 'לדקור', כי בטופרא אחידן, כל דקירה היא קליפה און סט"א ואחר נטילת צפרנים צריכים נטילת ידים כמבואר ענינו בדא"ח המשכת המוחין למדות.

באותה ההתועדות ספר החסיד ר' צדוק ז"ל ניחומקין מהומיל מה ששמע מהרה"ק הרה"צ הר' אייזיק נ"ע מהומיל, כשבאתי – מספר הר"א – לליאזנע מצאתי עוד מזקני החסידים שהיו עוד מחסידי הרב המגיד ממעזריטש והרה"ק הרמ"מ מהורודוק והוה מרגלא בפומייהו אהוב יהודי והשי"ת יאהב אותך, עשה טובה ליהודי והקב"ה יקרב אותך, ובחסידות זו – אמר הר"א – חיו החסידים עשיריות שנים עד שבא אדמו"ר והטיל בהם נשמה ואמר להם כל זה הוא רק בגוף שצריכים גוף בריא ונקי אבל החסידות היא השכלה והשגה והעמידם בקרן אורה.

(אגרות קודש ח"ד עמ' יג ואילך)

קודם הצווי ד"הוכח תוכיח את עמיתך"
נאמר בתורה "ולא תשנא את אחיך בלבבך"

ענין התוכחה היא תורה שלמה, וצריכה להיות ע"פ התורה. אנו מוצאים אשר קודם הצווי ד"הוכח תוכיח את עמיתך" נאמר בתורה "ולא תשנא את אחיך בלבבך", ולאחריו נאמר "ולא תשא עליו חטא", דהכוונה בזה היא אשר טרם שמוכיחים את מי שהוא צריך המוכיח להרחיק מעצמו כל ענין ודבר שיכול לשאת עליו חותם של התרגשות, ולכן אומר "ולא תשנא את אחיך בלבבך", כלומר בפנימיותך, שלא יהי' להמוכיח שום רגש שאינו אהבה, ורק אז יכול להיות "הוכח תוכיח".

ואחרי כן, אם רואים אשר התוכחה לא עשתה פרי, הנה "לא תשא עליו חטא", כלומר שאין מקבל התוכחה אשם בדבר שלא פעלה התוכחה, רק תייחס האשמה אליך, שאתה המוכיח אשם בדבר. מפני שבטח לא היו דברים היוצאים מן הלב, שאלולי כן בודאי שהיו נכנסים ללב, שהלא ברית כרותה לדברים היוצאים מן הלב שנכנסים בלב, או שלא נשמר התנאי של "ולא תשנא" כו' האמור.

ולכן בכל תוכחה, הנה איש אשר בינות לו צריך להסיר ממנה כל דבור העוקף או רמז לעקיפה שגורם כאב למקבל התוכחה, כדוגמת טרם שנגשים לעשות נתוח ל"ע באיזה אבר, מקררים את מקום הנתוח כדי למעט בצער הכאב. וכן הוא בתוכחה, שהכוונה בה הוא להבריא הנפש, צריכים למנוע כמה שאפשר מלצער, ולחפש רק התועלת שבזה.

(אגרות קודש ח"ב עמ' תעה ואילך)

כשעוררו אותם על קיום המצות בדבעי קבלו זאת בכל לבבם

...הנה בדורינו זה ת"ל כמעט שאין מינים ואפיקורסים כלל, כי מין ואפיקורוס נקראים אלו הכופרים בתורה ומצות ובאלקות בסבות הדעות זרות, כי זה הי' בדורות הקודמים שהיו בעלי שכל ועוסקים בחקירה. אבל בדורנו זה הנה גם החפשים לגמרי ר"ל, רובם ככולם רחוקים המה מידיעת החקירה האמיתית, והם נמשכים רק אחרי אלו הדעות מכחישי האמת. והעדר קיום המצות על הרוב הוא מפני שכך נקל יותר, אבל אין זה בכוונת מרידה ובגידה ח"ו, וכן אפילו בהלא-תעשה – אין זה להכעיס, כ"א למלאות תאות נפשם.

ואשר על כן אם היות שמצד עניניהם ומעשיהם הם בדוגמת המינים ואפיקורסים (שעליהם אמר דוד המלך "תכלית שנאה שנאתים" (תניא ספ"ב)), אבל לפי מהותם באמת, יש להתחשב עמהם כמו עם אלו שאמר עליהם רבינו הזקן (בתניא שם) שאף שמצוה לשנאותם "מצוה לאהבם גם כן", לפי שאינם עושים להכעיס.

וזהו פירוש הדברים מהגם שלפי מעשיהם צריך להיות תכלית שנאה כו' להיות מעשיהם מעשי מינים ואפיקורסים, מ"מ להיות כי אין זה באותו ענין כמו הכוחשים ר"ל בד' ובתורתו, וכמאמר

הרבה חברים רעים עושים וכו' לזאת הנה הנהגתם אינה ראי' על מהותם העצמי, והיינו דבאמת יכולים בנקל לשוב אל ד'.

וכמו שאנו רואין במוחש אשר ת"ל כמה וכמה (כן ירבו) חזרו בתשובה, ובפרט כאלו שהורתם ולידתם היתה בבתים שנתרחקו מן היהדות לגמרי, ג"כ באופן הנ"ל שנמשכו בלי דעת אחרי פורקי עול תורה ומצות, והתחנכו באופן כזה שלא ידעו מה הוא ענין היהדות, ואח"כ כשבאו בין יהודים נתקרבו. ובפרט כשעוררו אותם על קיום המצות כדבעי קבלו זאת בכל לבבם, ואנכי יודע במוחש מטפוסים כאלו. ולהיות כי כל אחד ואחד מישראל צריך להיות יקר במאד, ע"כ גם על ספק ספיקא פן ואולי יתקרב אל התורה ומצות צריכים לקרבו, כמובן במדה ושיעור ידוע שלא להפריז על המדה.

(אגרות קודש ח"ב עמ' תקכו ואילך)

